

KVINDEN I FREMTIDENS GRØNLAND

Af læge *Kirstine Ladefoged Jensen*

Grønland havde indtil sidste verdenskrig ligget stille og fredeligt hen fjernt fra verdens storme, men Grønland blev i krigsårene 1940—1945 revet ud af sin isolerede tilværelse. Verdens opmærksomhed rettedes i stigende grad mod denne vældige polarø.

For den, der har haft lejlighed til at se Grønland før og efter krigen, er der ingen tvivl om, at der er sket en udvikling deroppe under og efter krigen.

Mange grønlandere er vågnet op til at forstå, at der må gennemgribende ændringer til i deres land, men samtidig er de også — i hvert fald de bedste af dem — klare over, at de må, som aldrig før, føle ansvar og pligt overfor det samfund, de tilhører.

Knud Rasmussen har engang sagt: „Fra det øjeblik, den primitive mand har haft sit møde med den såkaldte civiliserede verden, gives der ingen vej tilbage.“

Vi har prøvet på at skærme og hjælpe grønlanderne for de mest skadelige virkninger, der kunne komme ud af dette møde, ved at lukke Grønland — men Grønland som et lukket land i fremtiden er en umulighed. Den sidste krig førte med sig, at menneskene deroppe ønskede landet lukket op — ønskede forbindelse med verden udenom dem — vel vidende, at dette møde i første omgang ville betyde både ondt og godt for dem.

Grønlanderne er ikke klare over, hvad et moderne, civiliseret samfund er. De har i hvert fald ikke rigtig lært at forstå værdien af solidaritet i modgang og medgang, det vi kalder samfundsfølelse. Der må derfor ske en ændring i indstillingen i Grønland. Fra blot at fremsætte ønsker og krav må den store, brede befolkning bringes til at forstå, at skal samfundet blive godt, må der ydes noget til gengæld.

Det er vor uafviselige pligt at være med til at skabe nye erhverv i Grønland og at udbygge de gamle, for derigennem at gøre det muligt, at den grønlandske økonomi i fremtiden kan hvile i sig selv. De to fundamentale ting, man bygger et bedre samfund op på, er en forbedret økonomi og en bedre folkeopdragelse. Udviklingen af økonomien og opdragelsen må gå hånd i hånd.

Den fuldstændige omkalfatring, der nu sker i det grønlandske samfund, vil komme til at gribe dybt ind i menneskers sind, og vi har pligt til at gøre vort til, at Grønland kan gå den ny tid imøde så godt rustet som overhovedet muligt — ikke mindst i åndelig henseende.

Den grønlandske kvinde må her være med i arbejdet.

I januar 1948 fik den grønlandske kvinde stemmeret. Der var blandt danske kvinder stor glæde over, at dette skete, men fra dem, der var lidt bedre inde i forholdene, f. eks. fra de grønlandske landsrådsmedlemmers side, blev der ydret tvivl om, om tiden nu også var inde til det. Man sagde herfra, og også fra kredse, der kendte tilstandene i Grønland godt, at det, man først og fremmest trængte til, var ikke så meget, at kvinderne fik stemmeret, men det, at man satte en stærk kampagne igang for oplysning om sociale og politiske forhold blandt grønlandske kvinder, og nogle føjede til, at også en stor del af de grønlandske mænd havde behov herfor.

Der kan som sagt være tvivl om, om det var på det rigtige tidspunkt at give kvinderne i Grønland stemmeret, men der er ikke tvivl om, at det, at hun har fået den, har bragt hende til at begynde at forstå, at hun mangler en hel del for at bruge den på rette måde. Der må kundskaber og en vis udvikling til for at føle og kunne bære ansvar for sit land og for sit folk.

Der er og har alle dage i Grønland været enkelte fremragende kvinder, der har betydet uhyre meget for udviklingen. Her skal nævnes enkelte af dem.

Omkring 1740 rejste en ung grønlandsk kvinde Arnasak med Poul Egede (Hans Egedes søn) til København og opholdt sig der et år. Der fortælles om hende, at hun var fremragende ved sin dybe og inderlige tilegnelse af kristendommen og utrættelig i sin iver i at trænge til bunds i Guds ord. Da Arnasak vendte tilbage til Grønland, blev hun til uvurderlig hjælp for de danske missionærer og blev ovenikøbet anledning til, at man rejste spørgsmålet om „kateketinder“ (kvindelig medhjælper ved kirkeligt arbejde) så tidligt som ca. 1750. Spørgsmålet fandt dog ingen endelig løsning dengang.

1867 bestod grønlanderinden Caroline Rosing dansk jordemodereksamen. Fru Rosing talte udmærket dansk, læste danske bøger og opdrog sine børn efter dansk skik og brug. Hun nævnes den dag i dag med stor respekt på hele den grønlandske vestkyst.

I begyndelsen af det 20. århundrede kom kvinderne aktivt med i menighedsarbejdet

Fhv. statsminister Hans Hedtoft dekorerer fru Katrine Chemnitz, der deltog i den store kommissions arbejde

i Grønland, og der har altid siddet kvinder i disse samfundsbestyrelser. Da provst Fr. Balle omkring 1920 stiftede en K. F. U. K.-afdeling i Godthåb, blev grønlanderinden Kistarak Høegh (som nu er præstekone i Grønland) en bærende kraft i det arbejde, der her blev gjort. Hun har også senere i hele sit virke været til meget stor gavn for sine landsmandinder. I sommeren 1951 indvalgte den første kvinde i Godthåbs kommuneråd (fru Guldborg Christoffersen).

Den dag idag tager en del af de grønlandske hjem sig ikke helt så godt af pigerne som af drengene, — det er, som om forældrene ikke helt forstår, at pigerne også bør have en uddannelse. Jeg tænker ikke her på, at de skal tage en eksamen, men på, at de skal lære at blive dygtige og gode husmødre.

Man regner i det hele taget mindre med kvindens arbejde, men her er et af de punkter, hvor selv nogle af de mest moderne og fremskridtsvenlige mænd i Grønland har vanskeligt ved helt at gøre sig fri for den gamle grønlandske opfattelse. Det er en gammel grønlandsk tradition, at kvinderne ikke skal blande sig i samfundsforhold.

Dengang den grønlandske mand var sælfanger, gik en stor del af kvindernes tid og arbejde med at hjælpe manden i dette erhverv. Det var hende, der tog sig af sælen fra det øjeblik, den var i land. Hun gik straks igang med flænsningen af sælen, og når mandens fangst var bragt i hus, var det kvinden, der tog sig af skindene, fjernede fedtet fra dem, garvede, vaskede og strakte dem. Senere syede de så klæder af dem. Alt dette er med sælens forsvinden ændret. De grønlandske kvinder har i mange henseender de samme opgaver i hus og hjem som andre danske kvinder. En undtagelse danner endnu de „lejede“ deroppe. De „lejede“ er i Grønland kvinder, der arbejder som en slags arbejdsmænd i kolonierne og hjælper til ved losning og lastning af skibe. Denne gruppe af grønlandske kvinder trænger i ganske særlig grad til, at der gøres noget for dem. Disse kvinder er tilbøjelige til at leve fra dag til dag, ikke blot økonomisk, men også sådan, at de overhovedet ikke tænker på deres dygtiggørelse og deres fremtid i det hele taget.

Langt den største del af kvinderne er idag ikke i stand til selvstændig at begynde et oplysningsarbejde. Mange af dem slider og slæber dagen lang. De må ofte hente vand langt borte ad vanskelige veje opad fjeldene. Hver vanddråbe er kostbar for dem. I Godhavn f. eks. hentes vandet ved en elv, der løber hele året. På vejen herud ser man altid en eller flere vandbærere, der er på vandring efter vand. I Holsteinsborg ligger husene opad et stejlt fjeld. Her henter man vandet nede i dalen, og i sommer så jeg gang på gang gamle kvinder slæbe deres tunge spande opad fjeldstien, eller opad de vaklende trapper. Og var vand så endda det eneste, der skulle slæbes på, men brændsel henter kvinderne også. Langt ude i fjeldene samler de brænde sammen, lyng og tørv, og bærer det så i sække eller bundtet sammen på deres ryg kilometervis. Mange hjem i Grønland er snavsede, men man forstår det bedre, når man ved, hvilket slid det er at få fat på vandet. En af mine kvindelige tolke skrev til mig fra Grønland: „Ja, hvor ville det være

en stor hjælp for os kvinder heroppe, hvis den dag kommer, hvor vi ikke behøver at hente det vand, vi skal bruge. Før vandforholdene bliver bedre, tror jeg ikke, vi kan komme på højde med danskerne, hvad renlighed angår.“

Der bliver nu sat effektivt ind for at finde ud af, hvordan vandforsyningen kan laves i alle de større kolonier, og der er udsigt til, at dette spørgsmål kan løses mange steder.

Hvis den økonomiske standard hæves, vil grønlænderne kunne købe udenlandsk brændsel, og herved vil kvinderne også i udpræget grad kunne lettes i deres daglige arbejde. Der er således håb om, at den grønlandske kvinde kan lettes i det daglige slæb, og hun kan få tid og lejlighed til at interessere sig for andre ting.

De grønlandske boliger er altfor små. Mange af dem har kun et enkelt rum, der tjener til køkken, soverum og opholdsstue. I Jakobshavn besøgte jeg en bødkerfamilie bestående af mand, kone og 8 børn, de boede i to små værelser — det ene var køkken plus soveværelse, det andet opholdsstue. Her var pænt og rent, men det var et af de hjem, hvor det særlig grelt slog mig, hvor upraktisk alting er. Alt børnenes tøj lægges under briksen, der står i køkkenet. Der fandtes ikke et skab eller en kommode. Enhver kan tænke sig, hvor svært det er at holde orden i et sådant hjem.

Skal man håbe på et kulturelt fremskridt i Grønland, må der skabes bedre boliger. Et kulturliv, der forudsætter læsning, skrivning og uddannelse, har ingen vækstbetingelser i de grønlandske boliger, sådan som de er idag. Gennem de få ting, jeg her har nævnt, håber jeg, De forstår, hvor vanskeligt det er for den grønlandske kvinde både at finde tid og plads f. eks. til at læse.

Er den grønlandske kvinde da moden til at tage samfundsmæssige opgaver op? Ikke i al almindelighed, men der er, som sagt, en lille intelligent, vågen og interesseret skare kvinder deroppe, — de har også ofte god hjælp i huset og kan få tid til at interessere sig for andre ting end det rent huslige —, og det er dem, man må begynde at sætte igang.

Det er iøvrigt mit indtryk, at dette ikke er svært. De brænder efter at komme igang med at læse og lære, med at dygtiggøre sig, ikke blot til hjemmets sysler, men også til at forstå samfundsspørgsmål. — I Frederikshåb sagde fru Cecilie Petersen: „Vi grønlandske kvinder tænker ligeså meget som mændene på, hvordan vi kan få vore samfundsforhold gode. Foreløbig tænker vi dog mest på de forhold, der angår vore børn.“

Hovedvanskeligheden ved at give kvinderne den uddannelse, man gerne har ville bringe dem, har været den, at det har været nødvendigt at sende dem hjem til Danmark for at få en uddannelse. Tilegnelsen af det danske sprog kom da i begyndelsen i vejen, og meget ofte, ikke mindst i de senere år, skete der det, at grønlænderinderne, når de havde fuldendt deres oplæring herhjemme og skulle til Grønland for at frugtbar gøre deres viden for deres landsmænd, istedet blev her i Danmark, enten fordi de giftede sig dansk, eller fordi de herhjemme opnåede en stilling, der var bedre end den, de kunne opnå i Grønland.

Næsten al udvidet uddannelse af grønlænderinder er foregået i Danmark hidtil, og i alt væsentligt har det været en uddannelse til jordemødre eller til sygeplejersker, der har fundet sted. Endnu har ingen grønlænderinder taget fuld dansk seminarieeksamen, men een har taget forskolelærerindeeksamen.

I 1925 dannedes privat en komité til grønlænderinders uddannelse, som påtog sig at hjælpe grønlandske kvinder til Danmark og her skaffe dem en uddannelse. Lige fra første færd lagde man vægt på, at disse kvinder skulle forstå, at en danmarksuddannelse ikke var en personlig gave til dem, men at den medførte en moralsk pligt til senere at være et eksempel for deres landsmandinder og delagtiggøre disse i de kundskaber og færdigheder, de havde erhvervet.

Hvordan kan den grønlandske kvinde da dygtiggøre sig, så hun kan være med til at skabe det nye og bedre Grønland, som forhåbentlig skal se lyset, når engang nogle af grønlandskommissionens udmærkede forslag er bragt ud i livet

Først og fremmest ved, at man skaber uddannelsesmuligheder i selve Grønland. Hidtil har, som sagt, de fleste grønlændere, der skulle lære noget, været sendt hjem til Danmark. Indtil 1950 fandtes i Grønland een efterskole for kvindelige elever, der optog ca. 20 piger hvert andet år. Kun ganske få piger har kunnet optages på Grønlands eneste højskole og seminarium i Godthåb før nu.

Der må i Grønland skabes forøgede muligheder for at dygtiggøre kvinderne, først og fremmest hjemmets kvinder, der altid vil være de fleste. Man kan gøre dette

- 1) ved at lave husmoderskoler, hvor den grønlandske kvinde uddannes i praksis og teori,
- 2) ved, at flere kvinder kommer på efterskolerne, højskolen og seminariet,
- 3) ved oplysning af speciel interesse for kvinderne i den grønlandske presse og radio,
- 4) ved udgivelse af oplysende litteratur og
- 5) gennem husmoderforeninger.

Endelig må der, som her i Danmark, laves studiekredse. Her er det specielt, at organisationen „Folkevirke“ har sat ind og fået lavet en række småpjecer om samfundsforhold og spørgsmål af speciel interesse for kvinder.

Vil blot nogle af de vågne kvinder gå igang med en sådan studiekreds, f. eks. over „Borger i Grønland“ eller „Hvad er demokrati?“ (to småbøger skrevet af henholdsvis redaktør Kr. Lyng og efterskoleforstander Fr. Nielsen), så vil hver af disse kunne danne en ny ring om sig af kvinder, der vil kunne sættes igang.

Efter mine rejser deroppe er jeg helt sikker på, at dette kan gøres, at der netop er basis for at sætte ind på en ny bov, om jeg så må sige. Der har været gjort meget oplysningsarbejde i Grønland, hidtil mest fra kirkens og skolens side, men gennem det oplysningsarbejde, „Folkevirke“ tager op, sigtes på den grønlandske kvinde.

Det er vist efterhånden klart for enhver, der arbejder med de grønlandske problemer

I den nye bagerbutik i Julianehåb fungerer unge grønlanderinder som ekspeditricer, mens grønlandske husmødre er taknemlige kunder. For få år siden var det intet sted i Grønland muligt at købe kager, alt måtte hjemmebages

Foto: Chr. Vibe

af idag, at man overhovedet ikke kan sætte for stærkt ind for almindelig folkeoplysning. Først og fremmest skal naturligvis skolerne udbygges, men hele den brede befolkning trænger til åndelig næring for at kunne klare sig i alt det nye, der dukker op. Man må her på en så letfattelig måde som muligt tage sigte på at lære grønlanderne samfunds- og ansvarsfølelse, men også økonomisk sans.

Grønlanderne idag tørster efter oplysning, efter at læse og lære, først og fremmest bøger af oplysende art, og ikke blot almindelig underholdningslitteratur. Der er således god jordbund for oplysningsarbejde i studiekredsform, hvor den enkelte deltager tvinges til at arbejde med.

Gennem de husmoderforeninger, der nu er opstået rundt om i Grønland, har man taget rent huslige problemer op, men også emner af almindelig oplysende natur. Gang på gang mødte jeg under mine rejser deroppe en så umiddelbar og ægte glæde over, at danske kvinder ville forsøge at være med til at sætte et oplysningsarbejde igang.

Flere gange mødte jeg udtalelser som: „Hvor er det en skam, jeg blot har drenge, for det må blive en herlig tid, kvinderne går imøde.“ Eller fra gamle kvinder: „Hvor ville jeg gerne have været ung, så jeg kunne have været med i alt det, der nu skal ske.“

Skal den opgave, vi her tager op, lykkes, må vi have hjælp fra grønlænderne selv, fra de mest fremragende af dem, og det vil vi også få.

Befolkningen i Grønland idag er ikke så sorgløs og smilende, som den var i 1936, da jeg var deroppe som vikarierende distriktslæge. Det er, som om livets vanskeligheder er kommet dem nærmere på livet, og samtidig med, at smilet ikke trives så godt som tidligere, og utilfredsheden stikker hyppigere frem, har man indtrykket af, at grønlænderne, også de grønlandske kvinder, er ved at vågne op og forstå betydningen af, at de lærer så meget som overhovedet muligt, først og fremmest naturligtvis i skolerne, men også gennem en videre uddannelse, helst i Grønland.

Situationen idag i Grønland bringer hele det grønlandske folk, mænd som kvinder, ind i det aktive samfundsliv. Stillingen er vanskelig, forsåvidt som langt fra alle grønlændere er helt egnede til at løse de opgaver, der ligger for, og det må erkendes, at det i særlig grad på grund af den historiske udvikling gælder kvinderne, — men vejen fremad må være at give ikke mindst kvinderne uddannelse og oplysning om samfundsborgeres pligter og rettigheder.

Den grønlandske kvinde må vækkes til forståelse af hendes pligter indadtil i hjemmet både åndeligt og materielt — udadtil overfor hendes medborgere og overfor samfundet. Kort sagt, hun skal lære at forstå, hvorfor hun har stemmeret, men hvad der er meget vigtigere, at hun i første række skal bruge denne rent upolitisk til løsning af de sociale spørgsmål, som jeg før har nævnt.

Enhver grønlænder bliver ved sin fødsel dansk statsborger, og derved knyttes han til Danmark ved rettigheder og pligter, ligesom han får krav på hjælp og beskyttelse. Jeg tror, ingen skade det var til, om vi slog denne samhørighed med Danmark stærkere fast — at vi begyndte at forstå, at grønlænderne bør have samme rettigheder som andre danske, men at de så naturligvis også må have den samme adgang til at skaffe sig de kundskaber, som er nødvendige for på rette måde at forvalte de stillinger, de erhverver.

Der må naturligvis ved det arbejde, der begyndes her, tages hensyn til de specielle muligheder, forudsætninger og begrænsninger, grønlænderinderne nu engang har. I den overgangstid, Grønland nu står i, må også den grønlandske mand bringes til at forstå, hvor vigtigt det er for det grønlandske samfund som helhed, at kvinder og mænd arbejder sammen på, at Grønlands fremtid kan blive den bedst mulige. Alle gode kræfter må sættes ind for at hjælpe grønlænderne i den uhyre vanskelige tid, som det altid er for mennesker, når det samfund, vi lever i, skal omskabes. Danmark må her forstå sit ansvar og være med til på alle områder at hjælpe og vejlede grønlænderne. Danmark må fortsat have det mål for øje at føre grønlænderne frem til at have kår jævnbyrdige med andre i det danske rige.